

Attitűdvizsgálat a magyar fiatalok nyelvválasztásáról a rendszerváltozástól napjainkig (1989–1999)

A változásokat, korrekciókat élő magyar közoktatás egyik kulcsfontosságú kérdése az idegen nyelvek tanítása. Hogyan látták, s hogyan értékelik a nyelvtanítás helyzetét a magyar fiatalok az egykor kötelező orosz nyelv státuszváltozásának tükrében? Vizsgálatunk erre kereste a választ Vlagyimirban és Nyíregyházán, összevetve egy rendszerváltozáskor végzett felmérést az azóta eltelt tíz év adataival.

Az 1988/89. tanév közepén kérdőíves felmérést végeztek az oroszországi Vlagyimirban a tanárképző főiskolán féléves nyelvi részképzésüket töltő orosz szakos magyar bölcsészhallgatók körében. (A hallgatókkal foglalkozó tanszék vezetője akkor Fedoszov Viktor volt.) A kérdések arra irányultak, hogy kiderüljön, milyen a magyar egyetemisták, főiskolások viszonya az általuk tanult orosz nyelvhez. Ebben az időben Magyarország politikai orientációjában már élesen kivehetők voltak azok a változások, amelyek közvetlenül tükröződtek a megkérdezett fiatalok Oroszországhoz és az orosz nyelvhez való viszonyulásában is.

A kérdésekre 143 hallgató adott választ. Ők valamennyien harmadévesek voltak, s Nyíregyházát, Egert, Szegedet, Szombathelyet, Pécsét, valamint a budapesti ELTE Tanárképző Karát képviselték. Akkor ezeken a helyeken folyt orosz szakos főiskolai tanárképzés. A válaszadás titkos (név nélküli) volt. Az akkori eredmények publikálásának helyt adott az orosz nyelvű „Magyar bölcsészhallgatók orosz nyelvtanulásának nemzeti orientáltsága” (szerk. Fedoszov V. A., Vlagyimir, 1989) című tanulmánykötet.

Pontosan 10 évvel később, az 1998/99. tanév derekán a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola [a továbbiakban BGYTF] Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékén megismételtük kérdéseinket az orosz szakos hallgatókhoz, azt tűzve ki célul, hogy világossá váljék az ifjúság jelenlegi viszonya az orosz nyelvhez, s hogy a magyarországi orosz nyelvtanárok számára is tanulságokkal szolgáló magyarázatot adjunk az eltérésekre.

A kísérlet hipotézise az a feltételezés volt, hogy sok gátló körülmény ellenére az orosz nyelv iránti attitűd kedvezőbb paramétereket mutat, mint a rendszerváltás idején. E gátló körülmények közül a leglényegesebbekre utalunk: a magyar nyelvpolitika egyértelműen a nyugati nyelveknek kedvező, a kis nyelveknek hátrányos. A nyugati nyelvek anyaországi okos előrelátással szervezik Magyarországon humánpiaci befektéseiket (ingyen nyelvkönyvcsaládok, könyvtárak ajándékozása, lektorok küldése, ingyenes vagy rendkívül előnyös nyelvtanulási, átképzési lehetőségek, kedvezményes nyelvtanító kurzusok, anyagilag támogatott, a magyar pedagógus-jövedelmekhez ké-

pest is elérhető tanár-továbbképzések az anyaország területén stb.). Ezek természetes módon erősítették az angol, német, francia iskolai nyelvtanítás egyébként is kézenfekvő prioritását, s kontrasztjukkal erősítették a megmaradt orosz tanároknak annak a sajnálatos objektivitásnak a konstatálását, hogy Oroszország ezekből az imént felsorolt csábító lehetőségekből szinte semmit sem tud ajánlani az oroszoktatás megkedveltetése érdekében. Feltételezésünk az volt, hogy bár minden előbb felsorakoztatott körülmény az orosz nyelvtanulási kedv ellen hat, mégis kedvezőbb lesz az összkép, mint 1989-ben volt. Vizsgálatunk során egyetlen körülményen nem állt módunkban változtatni: a magyar orosz szakos tanárképzés oly mértékben visszafejlődött a tíz év alatt – szakok, tanszékek szűntek meg, az oroszok sok helyen kis szaknak veszik fel –, hogy csak a nyíregyházi főiskolán volt értelme és lehetősége nagyobb bázisból merítve a kísérletet elvégezni. A kérdésekre 1999-ben 66 hallgató válaszolt, ez a BGYTF-en az orosz szakos, kétszakos tanárképzésben részt vevő fiatalok fele. (A tíz éve megkérdezettek létszáma az akkori nyíregyházi hallgatószámának szintén a felét jelentette). Az 1989-ben megkérdezettek szinte egész Magyarország fiatalágát lefedték, minthogy több magyar városból érkeztek Vlagyimirba. A mostani válaszadók, bár tanulmányaik Északkelet-Magyarországhoz kötik őket, ahol az orosz nyelv viszonylag kedvezőbb pozíciót foglal el, mint az ország más tájain, mégis azt mondhatjuk, hogy szintén az országot képviselik, mert szinte már nincs is másutt hagyományos, kétszakos főiskolai orosz tanárképzés. Ugyanakkor a hallgatók összetételét illetően a paletta színesedik a magyar felsőoktatásban azóta megjelent határon túli magyarokkal.

A kérdések felépítéséről meg kell jegyezzük, hogy a rájuk adható válaszok (az elsőt és harmadik kérdést kivéve) nem zárják ki logikailag egymást, ezért előfordult, hogy egy-egy kérdésre a hallgató nem egy, hanem két vagy három lehetséges választ is megjelölt (pl. a szabad nyelvválasztás esetén tanulni kívánt nyelvek közül), így a válaszok száma helyenként meghaladja a feltett kérdéseket, s a százalékos arányoknál ilyen esetben a válaszok összértéke több mint 100 százalék.

Érezhetően mindez talán nem használt a felmérés „tisztaságának”, de mert ilyenek voltak a kérdések 1989-ben – emlékezzünk, akkor az oroszok még kötelező nyelvként tanulták –, tudatosan nem akartuk megváltoztatni őket 1999-ben sem.

Az 1988/99. tanévben feltett és az 1998/99. tanévben megismételt feleletválasztós kérdéssor a következő:

1. MILYEN A MAGYAR FIATALOK VISZONYA AZ OROSZ NYELV TANULÁSÁHOZ?
 - jó
 - rossz
 - közepes
 - nem tudom
2. MILYEN NYELVET TANULNA, HA AZ IDEGEN NYELV SZABADON VÁLASZTHATÓ LENNE?
 - orosz nyelvet
 - angol nyelvet
 - német nyelvet
 - francia nyelvet
 - más nyelveket
 - szabadon választottam

3. HOGYAN ÉRTÉKELI, HOGY AZ OROSZ NYELV NEM LESZ/MÁR NEM KÖTELEZŐ TÁRGY?

- pozitív
- negatív
- közömbös

4. MIÉRT TANULJA AZ OROSZ NYELVET?

- orosz nyelvtanár akarok lenni
- tolmács, idegenvezető akarok lenni
- ez a második szakom
- többet akarok tudni az orosz emberek életéről
- meg akarom ismerni az orosz irodalmat, kultúrát, történelmet
- más okok miatt

5. AKART-E KIUTAZNI VLAGYIMIRBA – MOSZKVÁBA?

- igen
- nem
- nem tudom

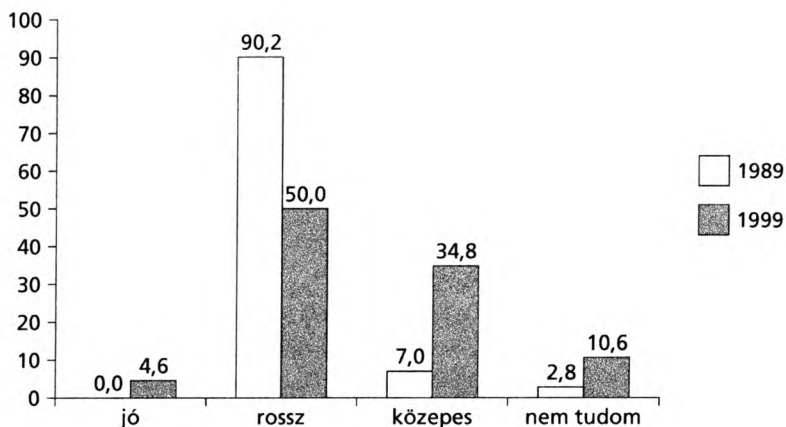
6. HA NEM AKART KIUTAZNI, MI VOLT AZ OKA?

- nem akarok távol lenni a szüleimtől, barátaimtól
- Vlagyimirban – Moszkvában rosszul tanítják az oroszot
- azt hallottam, hogy Vlagyimirban – Moszkvában rossz a kollégium
- a másik szakomat kell tanulnom
- más válaszok

7. MI VOLT AZ ELSŐDLEGES CÉLJA A VLAGYIMIRI – MOSZKVAI ÚTJÁNAK?

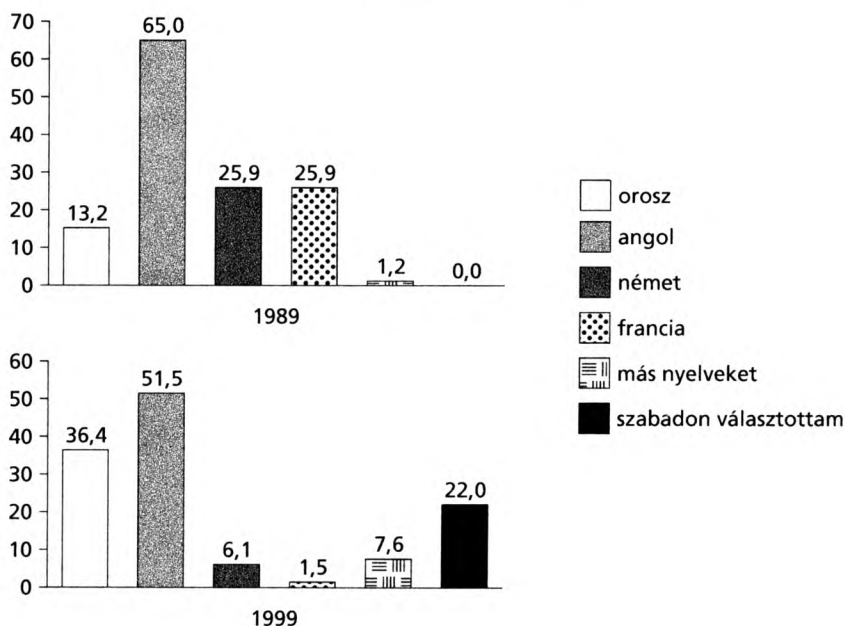
- az orosz nyelv jobb elsajátítása
- megismerkedni az orosz emberek életével
- kirándulni
- ismerkedni, új barátokra szert tenni
- külön lenni egy kicsit a szülőktől
- más válaszok

1. ábra: Milyen a magyar fiatalok viszonya az orosz nyelv tanulásához?



Mind 1989-ban, mind 1999-ben a magyar fiatalok viszonya az orosz nyelv tanulásához „rossz” volt. Ám ha összevetjük az 1989-es és 1999-es adatokat, akkor világossá válik, hogy míg 1988-ban a túlnyomó többség vélekedett így (90,2 százalék), addig 1999-ben csak a megkérdezettek felének volt ez a véleménye (50 százalék). Tíz évvel ezelőtt „jó” véleménye senkinek sem volt (0 százalék), 1999-ben viszont „jó”-nak értékelte a viszonyt 4,5 százalék. „Közepes” volt az értékelés 1989-ben 7 százalék esetében, 1999-ben pedig már ez az érték 34,8 százalékra növekedett. Ezeknek a válaszoknak tükrében világos, hogy 1989-ben a fiatalság orosz nyelvtanulást megítélő véleménye egyértelmű, és pedig egyértelműen elítélő volt. Ezt erősíti a „nem tudom” válaszok aránya, amelyet akkor 2,8 százalék választott. 1999-ben ez a viszony már nem annyira egyértelmű, nem annyira kategorikusan rossz, némiképp „elmosódottságot” mutat, mert a „nem tudom” válasszal már 10,6 százalékuk élt. Feltételezhető, hogy napjainkban a fiatalság, amely még inkább elfordul a politikától, mint tíz évvel ezelőtt, immár bizonyos fokú spontán érdeklődést mutat az orosz nyelv iránt. Az 1999-es megkérdezettek korosztályának ugyanis már nem volt közvetlen élménye az orosz mint kötelező tárgy kényszere. A most húsz éves fiatalok a tíz évvel ezelőtti rendszerváltást kisiskolásként még nem tudatos, felnőttéltől átvett értékrend mentén élték meg, így kevesebb a negatív konnotációjuk az orosz nyelv kapcsán.

2. ábra: Milyen nyelvet tanulna, ha az idegen nyelv szabadon választható lenne?



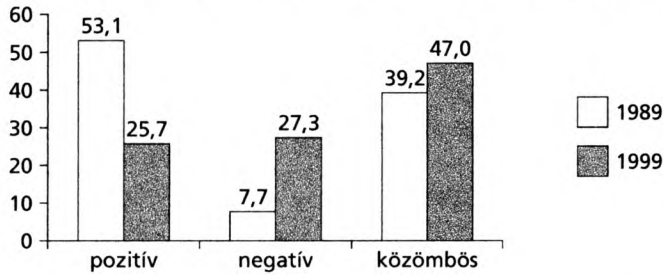
1988-ban ez a kérdés abszolút indokolt volt, minthogy akkor az orosz kötelező idegen nyelvnek számított. Ám a kérdés 1999-ben sem veszítette el aktualitását, ami arra enged következtetni, hogy továbbra sem teljes a szabad idegennyelv-választás.

1999-ben ugyanis csak 22,7 százalék válaszolt úgy, hogy a tanult idegen nyelvet/nyelveket szabadon választotta. Vagyis a diákok 77,3 százaléka az iskola lehetőségeitől függően „készen kapta” a az osztályában tanulható nyelveket. A kötelező tárgyakat kísérő ellenérzés így nyilván „rontja” az angol nyelv státuszát, ám ennek ellenére az angol messze vezet a kedveltségi listát. A fiatalok legtöbbször (51,5 százalék) az angolt választaná, második helyen az orosz nyelv szerepel (36,4 százalék), a harmadik helyet a német foglalja el (6,1 százalék), negyedik a francia (1,5 százalék), s más idegen nyelveket tanulna – a felsorolás szerint olaszt, spanyolt, japánt, finnt – 6,1 százalék. A megkérdezettek körében tehát az orosz csak 15 százalékkal marad le az angoltól, a német és a francia kedveltsége ehhez képest pedig elenyészőnek mondható.

Természetesen nem feledkezhetünk el a reális kép megalkotásához arról a körülményről, hogy a válaszadók orosz szakos hallgatók, akik érdeklődést tanúsítanak a nyelv iránt. De mert a kérdezettek köre tíz évvel ezelőtt is az orosz szakosokból került ki, elgondolkoztató, hogy a 30 százalékos közelítő német és francia nyelv helyét miért foglalja el most az orosz a 36,4 százalékkal. 1989-ben az angolt 65 százalékkal választották volna, többen, mint 1999-ben. Ahogy utaltunk rá, azóta nyilván rombolta a kedveltségi mutatót a kötelező jelleg. De rombolhatta az a benyomás is, hogy a hirtelen megsokasodott angol tanári gárda színvonalában, módszereiben nem tudott az iskolai keretek között olyan határfokú oktatást elérni, amelyet ne kellett volna különórákkal megtámogatni a szabadidő terhére. A verseny is nagyobb épp ezért az angolban, hiszen az érvényesülés, az értelmiségi pálya immár elengedhetetlen része a nemzetközi érintkezést leginkább biztosító világnyelv, az angol ismerete. Véleményünk szerint a kontraszelektív felismerése rontotta leginkább a német és a francia nyelv státuszát az oroszhoz szemben: 1989-ben második-harmadik helyen állt a német és a francia 25,9 százalékkal, s az orosz ugyanakkor csak a negyedik helyet nyerte el (13,2 százalék). Az arányok ilyen drasztikus fordulatának több oka is van. Világosan kell látni, hogy ma az érvényben levő átlag iskolai órakeretek nem teszik lehetővé a preferált nyugati nyelvek eredményes tanórai elsajátítását.

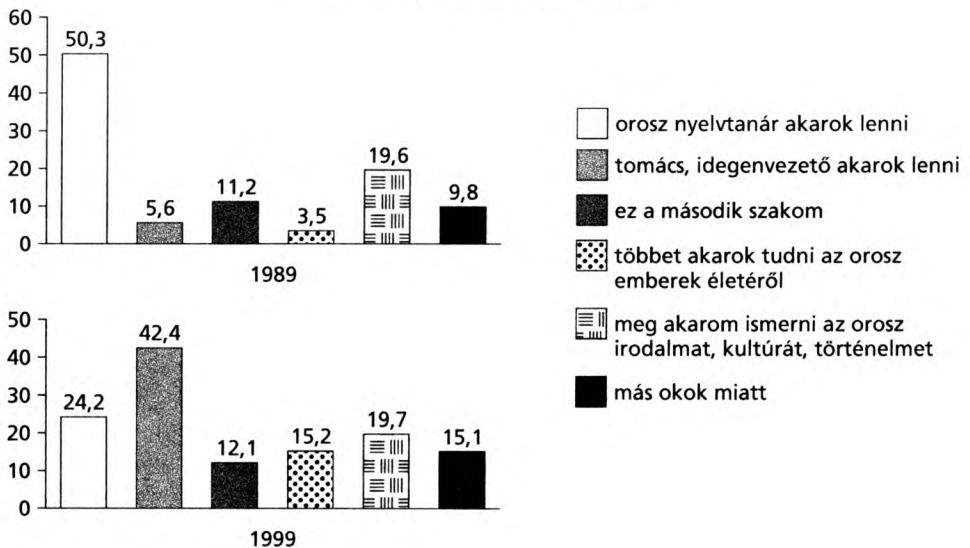
Azok a fiatalok, akiknek a szociális helyzete, objektív körülményei nem engedik meg, hogy ezt kiegészítsék magánórákkal, nyelviskolai felkészítéssel, szervezett, de önköltséges iskolai különórákkal, mert szegények, vidékiek stb., úgy ítélik meg, hogy az orosz, amelyben nincs olyan nagy verseny, még mindig könnyebben elsajátítható a lelkes (szakmai önigazolásukat kereső), kevésbé leterhelt orosz tanároktól. Ugyanakkor a megkérdezettek 1999-ben azt is tapasztalhatták már, hogy a gazdasági élet különböző szintjein az orosz nyelv igenis jól hasznosítható. Nemcsak a bankok, idegenforgalmi hivatalok, külkereskedelmi cégek, hanem a piaci árusok is rendszeresen és örömmel alkalmaznak oroszul tudókat a napi kereskedelmi forgalmuk lebonyolításához. A multinacionális cégek hasonló módon örömmel alkalmazzák az angol mellett orosz nyelvismerettel is rendelkező fiatalokat, hiszen a potenciális felvevőpiac felé közvetíteni tudó munkatársakat ezekből nevelhetik ki. A tanárképző főiskolai diploma például szaktól függetlenül garancia egy kulturált, nyitott, profinnak megfelelő irányba képezhető, mert jó alapokat hozó alkalmazotti réteg kialakításához. A felsőoktatásnak ezt a szerepet nem csak tudomásul kell vennie, hanem az igényeknek sokoldalú kínálatával elébe is kell szelnie.

3. ábra: Hogyan értékeli, hogy az orosz nyelv nem lesz/már nem kötelező tárgy?



1989-ben, amikor az orosz tanulása még kötelező volt, „pozitívnak” minősítette a kérdést a megkérdezettek 53,1 százaléka, „negatív” csupán 7,7 százalék. Érdekes, hogy 1989-ben „közömbös” volt a kérdés iránt majdnem a hallgatók fele (39,2 százalék). 10 évvel később, amikor az orosz nyelv tanulása nem kötelező, a hallgatók viszonya alapvetően nem változott. 1999-ben a válaszok majdnem fele nem tartotta a kérdést elvi fontosságúnak, viszonya „közömbös” maradt (47 százalék). Az orosz nyelv nem kötelező voltát 1999-ben fele-fele arányban tartották jónak és rossznak: „pozitívnak” ítélte meg 25,7 százalék, „negatív” 27,3 százalék. A negatív értékelés viszonylag magas aránya mögött nem annyira a „kötelező tárgy legyen” óhaja, mint inkább a „kötelező legyen *ugyanolyan komolyan venni*, mint a többi nyelvet” igénye húzódik meg. Főiskolai tapasztalataink alapján joggal gondolhatjuk, hogy a válaszokban vélhetőleg a hallgatók jelenlegi szaktárgyi előmenetelének relatív gyengesége is tükröződik: a középiskolai oroszórák követelményszintje a nem kidolgozott és végrehajtásában alig ellenőrzött oktatási program miatt ma rendkívül egyenetlen. A könnyű bekerülés után a felsőoktatásban a biztonságosabb középiskolai megalapozást utólag hiányolják a hallgatók ezzel a „negatív” értékeléssel.

4. ábra. Miért tanulja az orosz nyelvet?



Tíz évvel ezelőtt a hallgatók fele azért tanulta az orosz nyelvet, hogy orosz tanár lehessen a főiskola elvégzése után (50,3 százalék). Idegenvezetőként vagy tolmácsként csak 5,6 százalék akart dolgozni. Jelenleg, 1999-ben a hallgatók mindössze 24,2 százaléka szeretne tanár lenni, nagyobb részük fordítóként, idegenvezetőként stb. tervezi a jövőjét (42,2 százalék).

1999-ben közel ötször annyian választották az orosz nyelvtanulás céljának „az orosz emberek életének jobb megismerését” (15,2 százalék), mint 1989-ben (3,5 százalék). Ennek a dolgot az orosz szerzője úgy gondolja, az ok abban keresendő, hogy ma kevesebb és korlátozott mennyiségű információt kapnak a magyar fiatalok az orosz emberek életéről. Nem kizárt, hogy ezért okoz gondot a fiatalságnak saját viszony-meghatározása az orosz nyelvhez (vö. 1. kérdés). Magyar szemmel ezt kicsit árnyaltabban értékeljük: Most sokkal izgalmasabb és ugyanakkor ismertebb is hazánkban az Oroszországban zajló élet, s úgy véljük, sokkal nagyobb személyes lehetőséget látnak a fiatalok a reális piaci együttműködésre, mint a tervgazdálkodás idején. Ezért tehát az érdeklődésük természetes módon nagyobb, mint tíz évvel ezelőtt.

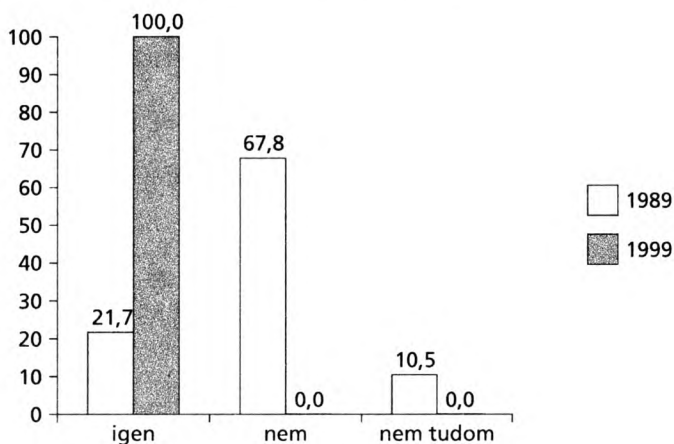
Nem változott 1989 és 1999 között azoknak a válaszolóknak viszonylag magas száma, akik az orosz nyelv tanulásának céljaként „az orosz irodalom, kultúra, történelem jobb megismerését” jelölték meg (1989-ben 19,6 százalék, 1999-ben 19,7 százalék).

Tíz év alatt növekedett azon hallgatók aránya, akik „más okokból” akarják a nyelvet elsajátítani: „Kultúrembernek fontos a nyelvtudás”, „Nyelveket tudni mindig hasznos”, „Nyelveket akarok beszélni”, „Idegen nyelvet tanulni annyi, mint más életet megismerni”. 1989-ben a hasonló válaszok aránya 9,8 százalék volt, 1999-ben jelentősen több: 15,1 százalék.

Külön figyelmet érdemel a válaszok közül ez a válasz: azért tanulom az orosz nyelvet, mert „az orosz a második szakom”. Feltételezhetően az ilyen választ adó hallgatók nem tanulták volna az orosz nyelvet, ha a körülmények mást is lehetővé tettek volna. A kényszerkörülmények száma meglehetősen sok (ezeket speciális elemzésnek kellene alávetni, tartalmuk jellegére összesítő gondolatainkban térünk ki), de egyértelműnek látszik, hogy ezek a körülmények nem tették/teszik lehetővé a szabad nyelv választást. 1989-ben, amikor az orosz kötelező volt, ezek aránya 11,2 százalék („Soha sem akartam orosz tanár lenni, de az angol együtt van az oroszal”). 1999-ben az ilyen kényszerítő körülmények még nagyobbak lehetnek, mert az arány immár 12,1 százalék. A magyar közoktatási és felsőoktatási viszonyok ismeretében alátámaszthatjuk, hogy ez pontosan így is van: nagyon sok fiatal nem egy konkrét foglalkozást, hivatást, hanem csak a felsőfokú diploma megszerzését tűzi ki célul. A továbbtanuláshoz a preferált szakterületeken – s a nyelvek közül az angol, a német mindenképp idetartozik, még a bölcsész karokon is – elengedhetetlen az alapos, különórákkal megerősített felkészülés. A hátrányos szociális helyzetű vagy kisebb teherbírási fiatal nem érez más megoldást, mint hogy egy felvételi tárgyra áldozzon időt, energiát, pénzt, s válasszon hozzá – a kétszakos képzéshez kötelezően előírt módon – egy könnyebben teljesíthető, kevésbé preferált második szakot.

Az utolsó három kérdés inentől kezdve már speciálisan az orosz szakos hallgatók rész képzésére és nem a magyar fiatalok általános véleményére vonatkozik. Az orosz nyelvi képzés része (lehet) az anyaországban eltöltött hosszabb-rövidebb ta-

5. ábra: Akart-e kiutazni Vlagyimirba – Moszkvába?



nulmányi idő. Ez 1989-ben nagyon szoros kivételtől eltekintve kötelező jelleggel teljes félév volt, részben a vlagyimiri Tanárképző Főiskolán, részben Moszkvában. A részképzés végén orosz nyelvi tárgyaikból anyanyelvi környezetben gyakorlati jegyeket szereztek és kollokváltak a hallgatók. Mint a válaszok mutatják, ilyen feltételek mellett (részképzésre) eljutni Vlagyimirba vagy Moszkvába akkor csak 21,7 százaléknak volt kedve. A többiek (67,8 százalék) akaratuk ellenére voltak kénytelenek kiutazni.

1999-ben az oroszországi részképzés nem kötelező, a hallgatók fakultatív módon hat hétre Moszkvába utazhatnak, de még mindig ingyenesen. Jegyeket sem a részképzésen, sem otthon nem kapnak a kinti teljesítményükért. A viszonylagosan nagy „szabadság” vonzó a fiatalok számára. Nem véletlenül válaszoltak 100 százalékban „igen”-nel a feltett kérdésre. A megkérdezett 66 hallgatóból 46 (70 százalék) már volt Moszkvában, s szívesen megismételné az ott töltött résztanulmányokat. Az orosz főváros „szabad” világa még akkor is vonzó, ha a soknemzetiségű kollégium, a különféle utcai bandák, a drogvészély, a prostitúció könnyű pénzszerezéssel együtt járó lehetősége, a puritán kollégiumi környezet stb. mindegyikük számára – legalábbis hallomásból – ismert dolog, de úgy fogják fel, hogy ez velejáruja a tízmilliós világváros hétköznapjainak. Ha körülnéznek, itthon is vannak ilyen veszélyek.

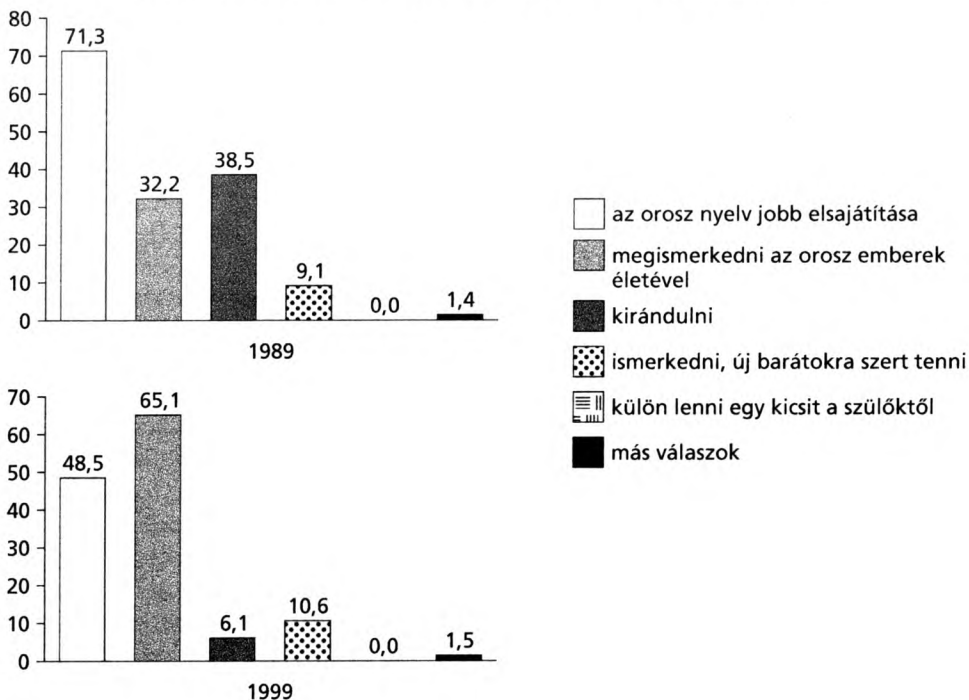
A kérdőívben itt szerepelt néhány kérdés, amely az okokat akarta kideríteni: miért nem kívántak 1989-ben a hallgatók anyanyelvi környezetben egy fél évig nyelvet tanulni, miközben ezek a tanulmányutak számukra teljes mértékig ingyenesek voltak. Az okok között első helyen ez állt: „Nem akarok távol lenni a szüleimtől, barátaimtól” (42,7 százalék). Második helyen szerepelt: „A másik szakmat kell tanulnom” (30 százalék). Az okok teljesen érthetőek, még a második is, hiszen a második szak féléves elhanyagolása olyan lemaradást jelent, amely komoly kellemetlenségek elé állítja a hallgatót másik szakja tárgyaiból. További indoklásként a következőket nevezték meg: „Azt hallottam, hogy Vlagyimirban – Moszkvában rossz a kollégium” – 8,4 százalék. „Vlagyimirban – Moszkvában

6. ábra: Ha nem akart kiutazni, mi volt az oka?



rosszul tanítják az orosz” – 0 százalék. Ez utóbbi ok feltételezése nem indokolatlan arra gondolva, hogy módszereiben érezheti a hallgató a magyartól teljesen idegennek, így eredménytelennek az orosz oktatást. Az „egyéb okok” között (19,6 százalék) a következőket jegyezték fel a hallgatók: „Nem akartam elszakadni a hazámtól”, „Nagyon hosszú idő a fél év”, „Oroszországban nagyon nehéz az élet”, „Ez a természeti környezet nagyon szokatlan számomra” stb. És magától értetődően szerepelt a részképzés kötelező jellege, mint taszító tényező: „Nem volt választási lehetőségem”, „Kötelező volt az utazás”, „A részképzés kötelező, nem volt mit tenni” stb.

7. ábra: Mi volt az elsődleges célja a vlagyimiri – moszkvai útjának?



Magától értetődik, hogy a részképzés elsődleges célja – „az orosz nyelv jobb elsajátítása”. A fiatalok túlnyomó többsége válaszolt így 1989-ben (71,3 százalék). 1999-ben elsődleges célként ezt nevezték meg: „megismerkedni az orosz emberek életével” (65,1 százalék). „Az orosz nyelv jobb elsajátítása” válasz a második helyre szorult (48,5 százalék). Egyébként 1989-ben is szerepelt a részképzés céljai között „az orosz emberek életének megismerése” (32,2 százalék), valamint a „kirándulás” (38,5 százalék). Az „új barátok keresése” mint célkitűzés nem változott – 1989-ben 9,1 százalék, 1999-ben 10,6 százalék volt. Az 1999-ben adott legmagasabb arányú válasz mögött igazolva látjuk azt a pragmatikus szemléletváltást, amely a magyar fiatalság tudáshoz való viszonyát jellemzi. Ezen belül az orosz nyelv elsajátításának értékét mindvégig érezhetően ugyanez a prakticismus szabja meg: A gyakorlati hasznosításhoz, a kreatív alkalmazáshoz a nyelvi közeg, a kinti megismerését fontosabbnak tartják, mint magát a nyelvtanulást, jóllehet nyelvismeretük messze alulmarad a tíz évvel korábbi társaikénak.

Mielőtt a végkövetkeztetéseket levonnánk, tekintsük át a kérdéseket és a két vizsgált évben kapott válaszok százalékarányát egymás mellé állítva:

KÉRDÉSEK	1989	1999
1. MILYEN A MAGYAR FIATALOK VISZONYA AZ OROSZ NYELV TANULÁSÁHOZ?		
• jó	0	4,6
• rossz	90,2	50
• közepes	7	34,8
• nem tudom	2,8	10,6
2. MILYEN NYELVET TANULNA, HA AZ IDEGEN NYELV SZABADON VÁLASZTHATÓ LENNE?		
• orosz nyelvet	13,2	36,4
• angol nyelvet	65	51,5
• német nyelvet	25,9	6,1
• francia nyelvet	25,9	1,5
• más nyelveket	11,2	7,6
• szabadon választottam	0	22
3. HOGYAN ÉRTÉKELI, HOGY AZ OROSZ NYELV NEM LESZ/MÁR NEM KÖTELEZŐ TÁRGY?		
• pozitív	53,1	25,7
• negatív	7,7	27,3
• közömbös	39,2	47
4. MIÉRT TANULJA AZ OROSZ NYELVET?		
• orosz nyelvtanár akarok lenni	50,3	24,2
• tolmács, idegenvezető akarok lenni	5,6	42,4
• ez a második szakom	11,2	12,1
• többet akarok tudni az orosz emberek életéről	3,5	15,2
• meg akarom ismerni az orosz irodalmat, kultúrát, történelmet	19,6	19,7
• más okok miatt	9,8	15,1
5. AKART-E KIUTAZNI VLAGYIMIRBA – MOSZKVÁBA?		
• igen	21,7	100
• nem	67,8	0
• nem tudom	10,5	0

KÉRDÉSEK	1989	1999
6. HA NEM AKART KIUTAZNI, MI VOLT AZ OKA?		
• nem akarok távol lenni a szüleimtől, barátaimtól	42,7	0
• Vlagyimirban – Moszkvában rosszul tanítják az orosz	0	–
• azt hallottam, hogy Vlagyimirban – Moszkvában rossz a kollégium	8,4	–
• a másik szakomat kell tanulnom	30	–
• más válaszok	19,6	–
7. MI VOLT AZ ELSŐDLEGES CÉLJA A VLAGYIMIRI – MOSZKVAI ÚTJÁNAK?		
• az orosz nyelv jobb elsajátítása	71,3	48,5
• megismerkedni az orosz emberek életével	32,2	65,1
• kirándulni	38,5	6,1
• ismerkedni, új barátokra szert tenni	9,1	10,6
• külön lenni egy kicsit a szülőktől	0	0
• más válaszok	1,4	1,5

Összegezve a válaszokat megállapíthatjuk, hogy a kérdésfeltevések előtt megfogalmazott hipotézisünk igazolódott: az orosz nyelv státusza a magyar fiatalság szemében a vizsgált tíz év alatt (a nyelv szempontjából) pozitív irányban változott.

1. A magyar fiatalok fele már *nem elutasító* az orosz nyelv tanulásával szemben. Ugyanakkor pontosan tudni akarja, milyen mértékig van szüksége az orosz nyelvre a gyakorlati, szakmai tevékenységéhez.

2. A többi idegen nyelv közötti eddig szokásos presztízsvizonyokban – ahol az angol, a német és a francia után a negyedik helyre szokták az orosz sorolni – tendenciát látunk az orosz nyelv előretörésére: a megkérdezettek válaszaiban *az orosz nyelv a második helyre jött fel*. A speciális szakos érdeklődést leszámítva is tény: a fiatalok egyre inkább felismerik Magyarország híd-szerepét, amelyben saját érvényesülésük érdekében a nemzetközi érintkezés angol nyelve mellett célszerűnek találják az orosz elsajátítását.

3. Az orosz nyelv kötelező voltának megszűnése nem oldotta meg a szabad nyelv-választás gondját, hiszen a fiatalok *nem egyenlő eséllyel* tanulhatnak/választhatnak idegen nyelveket. A szociális helyzet mellett a felnőtt korosztály előfeltevései, a nyelvtanulásról kialakult, saját tanulmányaikban gyökerező értékrendje, az iskolák harca a szülők megnyeréséért stb. – valamennyi a fiatalok szabad nyelvválasztása ellen hat.

4. *Az orosz nyelvtanulás célja* az utóbbi tíz évben megváltozott. Most a fiatalok fő célja a felsőfokú nyelvtanulással az, hogy lehetőleg ne tanárként, hanem a piacképes szférában jövedelmezőbb tolmácsként, fordítóként, idegen nyelvi levelezőként helyezkedjenek el vagy idegenvezetőként valamely turizmussal foglalkozó cégnél kapjanak állást.

5. *Az anyanyelvi környezetben töltött résztanulmányok* az orosz szakosok részére helyesen rövidültek le félévről hat hétre, de igény lenne arra, hogy ezek az utak többször is megismétlődjének a felsőoktatási tanulmányok ideje alatt. Ugyanakkor a részképzés súlyának nagyobb hangsúlyt kellene adni, mint a jelenlegi. (A részképzésben szerzett ismereteikről dokumentálhatóan számot kellene adniuk külföldi tanáraik előtt.) A részképzés kötelező jellegének visszaállításán is el kell gondolkodni:

bármely szakmában a részképzés a diploma megszerzésének a része. Miért lenne a fordító vagy a nyelvtanár ez alól kivétel, különösen ha a kiutazási feltételek – mint az orosz nyelv esetében is – adottak?

Végezetül még egy kételyt eloszlató, általános észrevétel a felméréshez: 1989-ben és 1999-ben a magyarországi orosz nyelvoktatás státuszáról feltett kérdéseinkre olyan hallgatók válaszoltak, akik *maguk is tanulták* az orosz nyelvet, ráadásul főiskolai szinten, s azt megelőzően legalább gimnáziumi fokon. Gondolkodóba eshet bárki, nem túl szubjektívek a kapott válaszok, éppen a fiatalok saját „érdekeltségénél” fogva? Úgy véljük, hogy ellenkező a helyzet. Éppen ők azok, akik reális képet adhatnak az orosz nyelvnek az idegen nyelvek között elfoglalt jelenlegi státuszáról Magyarországon. Nem tekinthetjük hitelesnek azt a véleményt, amelyet olyan személy fogalmaz meg, aki nem, vagy alig tanulta a nyelvet, az orosz nyelvvel tehát semmilyen élő kapcsolatba sem került, vagyis egyszerűen az „utca embere”, beleértve ebbe a szülők korosztályát is, akiknek a más korban, más háttérrel, más viszonyrendszerben tanított orosz nyelvről vannak csak – politikai érzelmektől sem mentes – emlékei.

Azt gondoljuk, idegennyelv-oktatásunk számára egészében is elgondolkoztatóak adataink. Hiszen felméréseink a nyugati nyelvek státuszváltozásába is bepillantást engednek. Feltételezhetően az angol, német, francia szakos leendő nyelvtanárok körében az adatok más és más részeredményeket mutatnának, de az alapvető tendenciákat tekintve hasonló irányba jelölnék ki a magyar nyelvpolitika és nyelvoktatás aktuális feladatait.